

Toimittaja Jyrki Vesikansa. Puh. 09-777 3074, sähköposti jyrki.vesikansa@kolumbus.fi. Os. Lokitie 43 A 3, 00980 Helsinki.

Historian Ystävien Liiton kotisivut <http://www.historianyst.fi>. Vammalan Kirjapaino Oy.

Tulevaisuus tehdään yhdessä

■ Historian Ystävien Liiton hallitus piti 17. toukokuuta järjestäytymis- ja strategiakokouksen, jossa allekirjoittanut johti ensimmäisen kerran puhetta. Puhuimme liiton tulevaisuudesta ja suunnittelimme sitä. Työ jatkuu syyskuussa ja toivottavasti löydämme myös uusia tapoja tehdä asioita.

Historian ystävillä on hyvä toiminnallinen runko, jonka varaan voi myös tulevaisuutta rakentaa. Kuluva vuosi menee tietenkin vanhan kaavan mukaan. Parhaillaan rakennamme Danielson-Kalmari-päivää sekä Lahden historiapäivä helmikuulle ja varaudumme Kaukasian matkaan keväällä.

Liiton tulevaisuuden kannalta on olennaista, että sen jäsenpohjaa kyettäisiin laajentamaan. Tämä tarkoittaa liiton tunnettuuden lisäämistä ja aktiivista jäsenhankintaa. Jäsenyyden yhtenä houkuttimena on jäsenetuna tuleva Historiallinen Aikakauskirja, jonka sisältöä voidaan myös kehittää. Liiton verkkosivut ovat hyvä alku liiton tunnettuuden parantamiselle. Myös historiapäiviä voidaan käyttää tähän tarkoitukseen.

Meillä on konsulttikielellä sanottuna hyvä tuote, historia, jonka arvo ja kiinnostavuus koko ajan lisääntyy. Sen varaan voi myös rakentaa hyvän tulevaisuuden.

Hyvää tulevaisuutta ei kukaan koskaan pysty tekemään yksin. Siihen tarvitaan kaikkien panosta. Liiton hallitus tietenkin tekee osansa, mutta uusia jäseniä voi jokainen hankkia omasta tuttava- ja ystäväpiiristään.

Historiahan antaa aina jotakin uutta. Omiin kesän lukukokemuksiini kuuluu Herman Lindqvistin kirja *Ensimmäinen Bernadotte*. Luulin tienneeni jotakin Ruotsin

ensimmäisestä Bernadotte-sukuudesta hallitsijasta. Todellisuudessa en tiennyt muuta kuin, että mies oli ennen kuninkuutta Napoleonin marsalkka.

Kirja on kaiken kaikkiaan kiehtova tarina miehestä, joka teki pitkän matkan pienestä Paun kaupungista Pyreneiltä Tukholmaan, jossa hän nousi valtaistuimelle lähes 200 vuotta sitten.

Käytän tätä tilaisuutta hyväkseni kiittääkseni Heikki Talvietä hänen panoksestaan HYL:n hyväksi. Heikki ansaitsee suurtyöstään meidän kaikkien kiitokset.

Samalla kiitän HYL:n jäsenistöä osakseni tulleesta luottamuksesta toimia liiton puheenjohtajana. Yritän olla sen luottamuksen arvoisen.

JANNE VIRKKUNEN

Retki 24.9. itäisen Uudenmaan kartanoihin

- Historian ystävien syysretki suuntautuu itäiselle Uudellemaalle **lauantaina 24. syyskuuta 2011**. Lähtö Senaatintorilta Helsingistä klo 8.00 ja paluu sinne noin klo 20.
- Kohteina ovat mm. Creutzien kreivillisen suvun edelleen omistama Malmgård sekä Creutzien ja von Bornien kauan omistama Sarvilahti, joka kuuluu nykyään Svenska kulturfondenille. Tutustumme myös Mikael Agricolan kotipitäjän Pernajan keskiaikaiseen kirkkoon, jonka hautausmaalla on neljä merkittävää hautakappelia mm. de Geer-suvulle. Käymme idyllisessä Loviisassa sekä Strömforsin ruukkialueella Ruotsinpyhtäällä Kymiöjen tuntumassa. Lopullinen ohjelma esitellään liiton kotisivuilla (www.histyst.fi).
- Asiantuntijana retkellä on tunnettu kulttuurihistorioitsija, fil. lis. **Rainer Knapas**. Bussimatalla kerrotaan perinteiseen tapaan taustatietoja.
- **Ilmoittautuminen** liiton sihteerialle Julia Burkmanille joko sähköpostilla toimisto@historianyst.fi tai puhelimitse (044-289 2680). Paikkoja on rajoitetusti, ne täytetään ilmoittautumisjärjestyksessä.
- **Matkan hinta** 100 euroa liiton jäseneltä, 110 euroa liittoon kuulumattomalta maksetaan liiton pankkitilille **157230-363119**, kun on saanut vahvistuksen mahtumisesta mukaan. Hinta sisältää bussimatkan, kahvituksen, lounaan, sisäänkäyntiä ja opastukset.

Vuosijuhla

- **Liiton vuosijuhla** on perinteisesti G.Z. Yrjö-Koskisen syntymäpäivänä lauantaina 10. joulukuuta. Tarkempia tietoja julkaistaan liiton kotisivuilla myöhemmin. Niitä voi myös kysyä sihteeriltä, yhteystiedot yllä.

Muita tapahtumia ja kotisivut

- Marraskuun keskustelutilaisuudessa esiintyvät Vuoden historiateoskilpailussa kunniamaininnan saaneet prof. **Markku Kuisma** ja valt. tri **Pekka Visuri**. Tarkempia tietoja liiton kotisivuilla, joita kannattaa muutoinkin seurata.
- Kotisivuilla on myös hyviä linkkejä eri tahoille. Samoin kuvauksia jo tapahtuneesta, kirja-arvioita ym. Sivuja kehitetään jatkuvasti, mihin voi jokainen antaa panoksensa.

Kaukomatka Kaukasiaan 2012

- Historian Ystävien seuraava kymmenen päivän kaukomatka suuntautuu vuonna 2012 Kaukasiaan ja siellä Armeniaan sekä Georgiaan.
- Matkaan on jo osoitettu paljon kiinnostusta ja onkin varauduttu kahteen 24 hengen ryhmään. Ensimmäinen lähtee matkalle huhtikuun puolenvälin jälkeen ja palaa takaisin vapuksi. Toinen ryhmä lähtee toukokuussa heti vapun jälkeen.
- Tutustumiskohteina ovat mm. 1500 vuotta sitten syntynyt Tbilisi ja siellä mm. synagoga ja taidemuseon kulta-aarteet sekä lähikaupunkien kuuluisat kirkot ja Stalinin museo Corissa. Armeniassa pääkohteena on tietysti Jerevan. Sieltä vierailaan eri nähtävyyksissä maassa, jossa kristinusko vakiintui valtionuskonnoksi jo 300-luvun alussa.
- Matkaohjelma aikatauluineen ja hintoineen valmistuu syksyn alkupuolella.
- **Ilmoittautuminen** tapahtuu aikanaan saatavien ohjiden mukaisesti suoraan matkatoimistoon. Ohjelma lähetetään matkasta kiinnostuneille, joita pyydetään kertomaan sähköpostiosoitteensa matkaisännälle **Veikko Löyttyniemelle** osoitteeseen veikkoloytyniemi@luukku.com.

Historian ystävään Berliiniin-matka 9.-13.6. merkittiin nopeasti täyteen. Matkanjohtaja, prof. **Hannes Saarinen** tarjosikin 42 osanottajan nautittavaksi ainutlaatuisen tietämyksensä Saksan pääkaupungista – niin yleiseltä kuin suomalaiselta kannalta. **Julia Burman** vastasi sujuvasti käytännön järjestelyistä.

Berliini on muuttunut niin paljon muurin murtumisen jälkeen, että kaupungissa aiemminkin käynyt löysi paljon uutta. Saksan pääkaupunki on tietenkin jokaisen historianharrastajan pääkohteita.

Uutta on mm. Zeughausin historiamuseo Unter den Lindenillä. Valitettavasti sen tieltä raivattiin puhdasoppista marksilaisista historiakaavaa soveltanut DDR:n historiamuseo, mutta uusi laitos on kerrassaan erinomainen. Se yksin vaatisi useita paneutumiskertoja, mutta lennot Berliiniin ovat edullisia.

Uusi juutalaismuseumo on jo rakennuksena vaikuttava, samoin Pergamonin museo vaikka kuinka monta kertaa nähtynä. Osa joukosta ehti nähdä myös viimein kunnostetun Neues Museumin, jonne on mm. palautettu egyptiläiskokoelma **Neferneferin** patsaineen.

Berliiniin Retkeläisiä Pergamonin komean, joskin kiistellyn alttarin portailla Berliinin museosaarella.

Berliinissä paljon uutta

Ohjelmaan kuului myös retki Potsdamiin sekä käynti Suomen suurlähetystössä ja kulttuuri-instituutissa. Risteily kanavilla esitteli uudet hallintokorttelit kiintoisasta perspektiivistä. Liittokanslerin mukkea talo eroaa todella paljon Kesärännasta.

Osanottajille ainutlaatuinen oli filharmonikkojen konsertti, johon liittyi taiteilija **Janne Saksalan** opastama kiertokäynti konserttitalon yleisöltä suljetuissa osissa. Orkesterin luottamusmiehen kanssa saatoimme keskustella mm. eri kapellimestarien työtyyleistä.

Liiton matkaperinne jatkuu varmasti. (JVe)

Fredrik Suuren Neues Palais rakennettiin "fanfaariksi" voittojen jälkeen. Taustalla onkin vain palatsin keittiö.

Reippaat koululaiset esittelivät niin restauroituja siltoja kuin uusia hallintorakennuksia.

Sankaruutta ja syyllisyyttä Lahden kesäseminaarissa

Sotalapsista kiistellään yhä

■ Prof. **Aura Korppi-Tommola** käsiteli tasapainoisesti kiistaa Ruotsiin, Tanskaan ja hieman Norjaankin lähetetyistä suomalaisista ns. sotalapsista. Julkisuuteen on nostettu etenkin ilmiön ongelmia, mutta on myös onnellisia kokemuksia sotalapsen saatua kaksi omaksi koettua perhettä.

Arviolta 80.000 sotalapsesta noin 7500 jäi Ruotsiin ja Tanskaan. Tätä on pidetty melkoisena väestötappiona. Toisaalta tilastollisesti kolmen tuhannen lapsen henki pelastui siirron avulla. Luvut kertovat ongelman kaksitahoisuudesta. Korppi-Tommola muistutti myös siitä, että kovimmalle joutuivat sodassa rintamamiehet.

Aloite siirtoihin tuli talvisodan alettua Ruotsista; lapset ja tässä vaiheessa myös monet äidit haluttiin pelastaa sodan kauhulta. Hanketta johtivat jääkäriilikkeestä tunnettu **Ruth Munck** ja Ruotsin äskeisen ulkoministerin puoliso **Maja Sandler**, joten ajatuksen takana oli arvovaltaa.

Jatkosodan aikana ja sen jälkeen siirrot olivat paljon laajempia ja pidempiäaikaisia. Asian päätti sosiaaliministeri **Karl August Fagerholm**, joka ei myöhemminkään katunut ratkaisuaan. Sodan venyessä siirtoja alettiin kuitenkin arvostella, minkä sensuuri kielsi julkisuudessa 1942. Ruotsalaisten hyväntahtoisuutta ei haluttu loukata.

Korppi-Tommola muistutti, ettei kokemuksia toiminnasta ollut eikä lasten psykiatriakaan ollut nykyisellä tasolla. Lapset eivät lähtinessään useinkaan tienneet, minne oli matka. Tulotarkastus nöyryytti, uusi kieli ja ympäristö hämmensivät. Sisärukket erotettiin Ruotsissa toisistaan; Tanskassa oli tässä ja monissa muissakin suhteissa toinen linja.

Siirrettyjen suomalaista identiteettiä ei Ruotsissa vaalittu. Kotiin palatessa se oli usein unohtunut ja biologiset vanhemmatkin käyneet vieraisiksi. Ruotsiin tai Tanskaan

Historian Ystäväin Liiton ja Lahden kansanopiston jo 27. kerran pidetty kesäseminaari keräsi jälleen ennätysyleisön – 82 osanottajaa. Sankaruutta ja syyllisyyttä suomalaisessa historiakuvassa käsiteltiin monipuolisesti.

Johtavien asiantuntijoiden esitysten jälkeen keskusteltiin vilkkaasti. Osanottajat saattoivat parhaan tieteenvälisyyden hengessä tarjota uusiakin tietoja. Niinpä **Juhani Perttunen** kertoi **Urho Kekkonen** herkkyydestä sotasyllisyyksymykselle ja **Erkki Kallio** kirurgin arvon **Bobrikovin** mahdollisuuksista selviytyä attentaatista. Nykyisin keinoin hänet olisi voinut pelastaa, 1904 tilanne oli toivoton.

Seminaarin johtivat opetusneuvos **Ville Marjomäki** ja prof. **Ilkka Nummela**. Oheinen selostus on **Jyrki Vesikansan**. Se jatkuu seuraavassa Historian Ystävässä.

jäämisestä ja adoptioista saatettiin kärkejäidä eikä jälkihoitoa ollut.

Keskustelu sotalapsista jatkuu edelleen ja heillä on omia järjestöjä eri maissa. Nyt Korppi-Tommolan mukaan tiedetään ainakin se, miten tällaista operaatiota ei pidä järjestää.

Kirjailijat 1918 rintamien välissä

■ Kahden kansalliskirjailijan – **Juhani Ahon** ja **F.E. Sillanpään** – suhtautumisessa vuosiin 1917-18 oli tohtori **Panu Rajalan** mukaan samankaltaisuutta, mutta myös eroja. Tähän saattoi vaikuttaa erilainen kotitautustakin.

Aho horjui näkemyksissään. Jo suurlakossa 1905 rovastin poika oli joutunut tarkistamaan kuvaansa Suomen kansasta, 1917 se romutui. Hän oli silti sovinnon mies, jonka mukaan ”nälkä oli punikki”. Sillanpää kirjoitti puolestaan ”keisari Nälästä”.

Syytettyään punaisia syksyllä 1917 huliganismista Aho oli ”merkitty mies”, mutta saattoi liikkua punaisessa Helsingissä ja jopa polemisoida *Työmiehen* kanssa. Esikoisen **Heikin** liittyminen punaisiin järkytti isää. Kun äiti **Venny Soldan-Brofeldt** ymmärsi poikaansa, jouduttiin asumuseroon.

Sillanpää asusteli perheineen Hämeenkyrössä ja harkitsi jopa punaisten sihteeriksi ryhtymistä. Punaisten surmattua tutun isännän Sillanpää riemuitsi valkoisten tulostalasta, mutta koston myötä innostus viileni. Hän jopa kirjoitti **Paavo Virkkuselle** punavankien kohtalosta.

Aholle saksalaisten tulo Helsinkiin 12.4.1918 oli ”elämän ihanin päivä”, mutta hän häilyi asennoitumisessaan. Venny-puoliso pelasti Heikki Ahon vetoamalla **Mannerheimiin**.

Läpi kapina-ajan kirjailijat kirjoittivat. Sillanpään *Hurskas kurjuus* syntyi jo kesällä 1918 ja WSOY julkaisi sen 1919; vain kaksi kohtaa poistettiin, molemmat Rajalan mukaan kirjalliselta kannalta perustellusti. Ahon *Hajamietteitä kapinaviikoilta* ilmestyi myöhemmin ja vastaanotettiin vaisusti.

Molemmat kirjailijat jäivät Rajalan mukaan kansalaissodan rintamien väliin. Perimmiltään he olivat toki valkoisella puolella.

Sankari vai terroristi?

■ Oliko **Eugen Schauman** sankari vai terroristi? Prof. **Seppo Zetterbergin** pohtima teema on nykyään ainakin yhtä ajankohtainen kuin 16.6.1904, jolloin senaatin vähäinen virkemies murhasi **Nikolai Bobrikovin**.

Tieto attentaatista levisi Zetterbergin mukaan nopeasti ja kun yöllä saatiin tietää kenraalikuvernöörin menehtyneen, Helsingissä avattiin samppanjapulloja. Juhlinta oli niin vauhdikasta, että mm. **Jean Sibelius** vietiin putkaan ”aiheettoman ilonpidon” takia.

Reaktiot vaihtelivat kuitenkin puoluekannan mukaan. Perustuslaillinen **Tekla Hultin** vertasi Schaumania **Wilhelm Tellin**, kun taas **J.K. Paasikivi** tuomitsi teon *Uuden Suomettaren* pääkirjoituksessa otsikolla *Rikos*. Silti myöntövyysuunnallakin tekoa ymmärrettiin ja Schaumanin oman kuoleman

katsottiin hyvittäneen murhaa. Aktivistien mielestä hän sen sijaan uhrasi henkensä suotta.

Pohdinnassa Schaumanin teko rinnastettiin oikeutettuun tyranninmurhaan antiikissa. Kriitikot taas pohtivat attentaatin poliittisia seurauksia. Ne jäivät kuitenkin Japanin-sodan tappioiden nostaman kuohunnan alle.

Seuranneen poliittisen suojasään aikana syntyi Schauman-kultti. Hänen ruumiinsa siirrettiin Malmin rivihaudasta näyttävin menoin Porvooseen ja haudalle pystytettiin obeliski. **Akseli Gallen-Kallela** ehdotti jopa mausoleumia. 16. kesäkuuta haluttiin nimetä "Schaumanin päiväksi" ja hänen täysihoitola-asunnostaan kaavailtiin kotimuseota.

Schaumanin verinen paita sijoitettiin 1907 Porvoon museoon, mutta viranomaisten reagoitua se siirrettiin Tukholmaan ensin **Carl Mannerheimin** ja sitten **Sven Palmén (Olofin** isän) hoiviin. Suomen itsenäistyttyä paita luovutettiin 1924 Kansallismuseolle, mutta nykyään se on varastossa Orimattilassa.

Itsenäistyminen poisti estot Schaumanin palvonalta, mutta vähitellen kultti haalistui. Senaatin talossa on toki muistolaatta ja Schaumanin elämäkerta ilmestyi 1924. Zetterberg syvensi 1980-luvulla tapahtuman taustaa julkistamalla Schaumanin henkilökohtaiset vaikuttimet, kuten pettymyksen rakkaudessaan **Elin Borgströmiin**.

Liiton jäsentiedotus

Historian Ystävien Liiton toiminnasta kerrotaan ensi sijassa *Historian Ystävissä*. Säilytä siis lehti ainakin eri tapahtumiin saakka. Se on myös liiton verkkosivuilla www.historianyst.fi. (Osoite muuttunut 15.9.2010.)

Kotisivuja (<http://www.historianyst.fi>) on uudistettu – niillä kannattaa pistäytyä aika ajoin.

Sihteerimme **Julia Burman** on parhaiten tavoitettavissa sähköpostilla toimisto@historianyst.fi sekä keskiviikkoisin klo 16-17 ja torstaisin klo 10-12 Tieteiden talosta puhelimella 09-22869351. Postiosoite on Historian Ystävien Liitto, Tieteiden talo, Kirkkokatu 6, 00170 Helsinki..

Maria Lähteenmäki etsii Tarton rauhanvaltuuskunnasta sankareita ja syällisiä – ainakin joidenkin mielestä.

Populismilla on Suomessa perinteitä

■ Poliittista populismia pohtivat Lahdessa dos. **Rauli Mickelsson** sekä – *ex tempore* – prof. **Kari Hokkanen**.

Mickelsonin mukaan populismi on nyt yleinen läntinen ilmiö – Yhdysvaltain teekutsuliikkeestä perussuomalaisiin. Puolueiden taustat vaihtelevat, mutta yhteistä niille on yksinkertaisten vastausten tarjoaminen mutkikkaisiin kysymyksiin ja "terveen järjen" sekä "arkihavaintojen" korostaminen.

Liikkeitä on turha demonisoida. Niiden nousun taustalla ovat mm. globalisaation vaikutukset ja miehen roolin kriisi. Liikkeissä on aluksi "megafonivaihe". Esim. perussuomalaisissa voi erottaa järjestö-, televisio-, verkosto- ja parlamenttipuolueet.

Populismilla on Suomessa perinteitä 1930-luvun palaliikkeistä alkaen. Rinnastuksia voi tehdä jopa punakaarteihin 1917 tai SKDL:n nousuun 1945. Reagointina on tarjottu niin eristämistä, haastamista, integrointia kuin sopeutumista uuteen asetelmaan.

Hokkanen katsoi median suosineen perussuomalaisia. Kaikki ei-

vät ole hyötynet globalisaatiosta ja EU:hun on petytty. Liikkeessä ja myös "ikuisia epäonnistujia" ja nostalgikkoja. Kuntauudistus ja jättesisekoilu nostivat protestointihaluja. Perussuomalaisissa on toki samaa herravihaa kuin 1910- ja 20-lukujen maalaisliitossa.

Ensimmäinen moderni sota

Ensimmäinen maailmansota oli prof. **Ilkka Nummelan** mukaan ensimmäinen nykyaikainen sota, johon koko kansantalous sidottiin. Asevarastot eivät enää riittäneet, vaan sotapotentiaalia oli luotava massa-armeijoille jatkuvasti. Kotirintama oli sidottava ponnisteluihin ja käsite *kansantuote* luotiin. Suomessa se putosi 1914-18 kolme kertaa enemmän kuin 1990-luvun lamassa.

Suomessa pelättiin aluksi työtömyyttä ja etenkin sahojen vienti romahtikin. Toisaalta mm. metalli- ja nahkatehtaat hyötyivät Venäjän tilauksista. Suomi oli kuitenkin yhä agraarinen ja paljossa omavarainenkin maa, jossa sodan vaikutukset vaihtelivat paikallisesti paljon.

Aikalaiset pitivät inflaatiota ja muita ongelmia suhdannehäiriönä näkemättä rakenteellisia muutoksia. Keinottelijoille avautui paljon mahdollisuuksia mm. rupalan pakokurssin ja rahanpesun avulla. Myös sata tuhatta venäläistä sotilasta vaikuttivat talouteen.

Lahden kesäseminaarin selostaminen jatkuu seuraavassa Historian Ystävissä.